

Emelt érettségi témakörök 2022. 1. tétel

- a) Témakör: Kötelező szerzők. Magyar irodalom
- b) Téma: **Petőfi Sándor**
- c) 1. tétel. Romantikus költőszerpek, ars poeticák Petőfi Sándor költészetében

Idézet:

„Hiába, a népköltészet az igazi költészet. Legyünk rajta, hogy ezt tegyük uralkodóvá! Ha a nép uralkodni fog a költészetben, közel áll ahhoz, hogy a politikában is uralkodjék, s ez a század főadata, ezt kivívni célja minden nemes kebelnek, ki megsokallta már látni, mint martírkodnak milliók, hogy egypár ezren henyélhessenek és élvezzenek. Égbe a népet, pokolba az arisztokráciát!” (Petőfi levele Arany Jánoshoz, Pest, febr. 4. 1847.)

1. Petőfi Sándor pályaképe (1823. Kiskőrös-1849. Segesvár)

- Apja Petrovics István mészárosmester, anyja Hruz Mária
- 1838-ban apja anyagilag tönkrement
- 1839-1841 – tanulmányok, színészet, katonáskodás
- 1842. Atheneum: A borozó (első megjelenés)
- 1842-44: vándorszínészkedés, éhezés Debrecenben
- 1844. Vörösmarty támogatásával Pesti Divatlap szerkesztő
- 1844. első verseskötet
- 1845: politikai pályafutás kísérlete és kudarca
- 1846-47. Szendrey Júlia (házasság)
- 1848. március 15. 1849. Bem, segesvári csata

2. Petőfi Sándor alkotói korszakai:

Korszak	Korszakzáró epikus alkotás	Vers
Népiesség korszaka (1844-ig)	János vitéz (elbeszélő költemény) A helyiség kalapácsa (komikus eposz)	Reszket a holdvilág...
Felhők korszak (1845)	A hóhér kötele (regény) Salgó (rege)	Elfojtott könnyek, Én és a világ, Hegyen ülök...
Érett költővé válás, udvarlás korszaka (1845-1847)	Bolond Istók (elbeszélő költemény)	Szeptember végén
Forradalmi korszak	Az apostol (hosszüvers)	A XIX. század költői Egy gondolat bánt engemet

3. Az ars poética fogalma, szerepe Petőfi költészetében

- költői hitvallás
- Petőfi számára fontos a „vatesz-szerep”, azaz a nép szabadságra való vezetésének vállalása – ezért használja a nép nyelvét
- nem csak ideológia – 1848-as szerepvállalása: 12 pont, pesti forradalom, Nemzeti dal ; szabadságharc.
- A népi hangnem, nyelvhasználat és motívumok ösztönös kifejezésétől jut el a demokratikus politikai program értelmiségi vállalásáig.

4. Romantika

- illúzióvesztés és kiábrándulás (feudalizmus válsága)
- művészi szabadság, az egyéniség, az eredetiség, ihletforrása a képzelőerő
- a költő próféta, látnok, vatesz
- menekülés a jelenből: történelmi múltba, a népi kultúra világába, a népköltészetbe, a népi életmódba, keleti, egzotikus tájak világába, a fantasztikum birodalmába, a mesékbe, festőiség
- műfajkeveredés: a műfajok lirizálása jellemzi (verses regény, könyvdráma, ballada), töredékesség
- különleges élethelyzetek, jellemkontrasztok
- pátosz, ünnepélyesség, költői ékesszólás, zeneiség

5. A költői szerep:

- tudatosan teremtett lírai beszédmód (fiktív beszélő), magatartásmódel és értékrend
- versen belüli kommunikációs tényezői:
- vershelyzet – pl. A XIX. sz. költői – a népet vezeti
- versbeszélő és feltételezett befogadó viszonya – A természet vadvirága – kritikussait pellengérezzi ki
- retorikai eszközök: A XIX. sz. k.: szónoki szerkezet
- stilisztikai eszközök: Dalaim – refrénmetáforák

Petőfi romantikus költőszerpeji

- énközpontú (individuális), vallomások költő: Egy estém otthon, Anyám tyúkja, A négyökrös szekér, Itt benn vagyok a férfikor nyarában..., Világosságot!
- A természetbe, a természetes közösségbe (a néphe) beolvadó költő: tájversek; bordalok, népies helyzetdalok, zsánerképek, műdalok: A borozó, Hortobágyi kocsmárosné, Fa leszek, ha...
- A kiválasztott, népet vezető, irányító, próféta-apostol, a vateszköltő (lat. vates 'ókori római jövendőmondó'), a világszabadságért meghalni is kész: Az ítélet, Egy gondolat bánt engemet, A XIX. század költői, Sors, nyiss nekem tért...

6. A Természet vadvirága

Mit ugattok, mit haraptok Engemet, hitvány ebek! Torkotokba, hogy megfúltok, Oly kemény koncot vetek. Nyírbálatok üvegházak Satnya sarjadékain; A korlátatlan természet Vadvirága vagyok én.	Nem viritok számotokra, Árva finnyás kőficok! Kiknek gyöngye, kényes, romlott Gyomra mindjárt háborog; Van azért, ki ép izléssel Üdvezelve jön eléim. A korlátatlan természet Vadvirága vagyok én.
Nem verték belém tanítók Bottal a költészetet, Iskolai szabályoknak Lelkem sosem engedett. Támaszkodjék szabályokra, Ki szabadban félve mèn A korlátatlan természet Vadvirága vagyok én.	Hát azért nekem örökre Szépen békét hagyjatok; Ugysem sok gyümölcsű munka: Falra borsót hánynotok. S kedvetek ha jön kötődni, Ugy kapkodjatok felém: A természetnek tövises Vadvirága vagyok én. (Pest, 1844. december)

- Keletkezés háttere: Petőfi költészetét támadták. (Verébfű, botrányos stílus, pórias, sérti a közízlést,) A költő válaszolt a Pesti Divatlapban Alcím: „Dardanus-féle kritikussaimhoz”. (Dardanus álnéven jelent meg a kritika)
- Téma: indulatos, magabiztos válasz a támadásra
- Alapalakzat: ellentét! Szembeállítás: „korlátatlan” természet vadvirága, a népies költő, - mesterkélttség (ld. költői eszközök!)
- Üzenet: a nép nyelve szebb minden művészi nyelvnél, a népköltészet jelentősége
- A vers szerkezete: Refrénes
- Költői eszközök:
- 1. metafora - virág, a romantika kedvelt költői képe, az újdonságra utal, Petőfi: vad = jelző; „vadvirág” a természetes egyszerűség költői képe. Miért több, mint a virág?
- 2. metafora: „üvegházak /Satnya sarjadékai” a mesterkélt költőkre utal
- A vers hangulata: harag, indulat (szitokszó: pl. „hitvány ebek”, nyers kifejezések, „Mit ugattok”)

7. Felhők-ciklus:

- tekinthető ars poeticának – van-e létjogosultsága a költészetnek? (szerelmi és alkotói válság)
- Emlékezet...
- A bánat? egy nagy óceán...
- Itt állok a rónaközépen...

8. DALAIM

Elmerengek gondolkodva gyakran,
S nem tudom, hogy mi gondolatom van,
Átröpülök hosszában hazámon,
Át a földön, az egész világon.
Dalaim, mik ilyenkor teremnek,
Holdsugári ábrándos lelkemnek.

A helyett, hogy ábrándoknak élek,
Tán jobb volna élnem a jövőnek,
S gondoskodnom... eh, mért gondoskodnám?

Jó az isten, majd gondot visel rám.
Dalaim, mik ilyenkor teremnek,
Pillangói könnyelmű lelkemnek.

Ha szép láánnyal van találkozásom,
Gondomat még mélyebb sírba ásom,
S mélyen nézek a szép lány szemébe,

Mint a csillag csendes tó vizébe.
Dalaim, mik ilyenkor teremnek,
Vadrózsi szerelmes lelkemnek.

Szeret a lány? iszom örömben,
Nem szeret? kell inni keservemben.
S hol pohár és a pohárban bor van,
Tarka jókedv születik meg ottan.
Dalaim, mik ilyenkor teremnek,
Szivárványi mámoros lelkemnek.

Oh de míg a pohár van kezemben,
Nemzeteknek keze van bilincsen,
S amilyen víg a pohár csengése,
Olyan bús a rabbilincs csörgése.
Dalaim, mik ilyenkor teremnek,
Fellegei bánatos lelkemnek.

De mit tőr a szolgásának népe?
Mért nem kél föl, hogy láncát letépje?

Arra vár, hogy isten kegyelméből
Azt a rozda rágja le kezéről?
Dalaim, mik ilyenkor teremnek,
Villámlási haragos lelkemnek!

(Pest, 1846. április 24-30.)

- **téma:** P. elismeri a képzelet teremtő erejének meghatározó voltát. Bemutatja a leggyakoribb ihletőit: a merengő hangulatot, a gondtalan kedélyt, a mámoros jókedvet, a szabadságvágyat.
- **motívumok:** holdsugár, pillangó, vadrózsa, szivárvány, fellege, villám – a költő szerepe alkalmanként változó
- **szek:** 6 vsz., vsz-onként változik az érzés, a hangulat

1.vsz.: holdsugár=ábrándozás	általánosító hatás –
2.vsz: pillangó=könnyelmű csapongás	sematikus költőszerep: álmodozó, könnyelmű, szerelmes, mámoros
3.vsz: vadrózsa=szerelem	
4.vsz: szivárvány=mámor	
5.vsz: fellege=bánat	váteszszerep: politikai célok, a társadalmi átalakulás vágya
6.vsz. villám=harag	

- **stílus:** romantikus
- **Továblépés a Természet vadvirágához képest:** romantikus művészi program - a költészet nem csupán természetadta tehetség eredménye, meghatározó szerepe a teremtő képzeletnek van.

9. XIX. század költői: (Pest, 1847. január)

Ne fogjon senki könnyelműen
A húrok pengetésihez!
Nagy munkát vállal az magára,
Ki most kezébe lantot vesz.
Ha nem tudsz mást, mint eldalolni
Saját fájdalmaid s örömed:
Nincs rád szüksége a világnak,
S azért a szent fát félretedd.

Pusztában bujdosunk, mint hajdan
Népével Mózes bujdosott,
S követte, melyet isten küldte
Ujabb időkben mást, mint eldalolni
Lángoszlopoknak rendelé
A költöket, hogy ők vezessék
A népet Kánaán felé.

Előre hát mind, aki költő,
A néppel tűzön-vízen át!
Átok reá, ki elhajtja
Kezéből a nép zászlaját.
Átok reá, ki gyávaságból
Vagy lomhaságból elmarad,
Hogy, míg a nép küzd, fárad, izzad,
Pihenjen ő árnyék alatt!

Vannak hamis próféták, akik
Azt hirdetik nagy gonosan,
Hogy már megállhatunk, mert itten
Az ígéretnak földje van.
Hazugság, szemtelen hazugság,
Mít milliók cáfolnak meg,
Kik nap hevében, éhen-szomjan,
Kétségbeesve tengenek.

Ha majd a bőség kosarából
Mindenki egyaránt vehet,
Ha majd a jognak asztalánál
Mind egyaránt foglal helyet,
Ha majd a szellem napvilága
Ragyog minden ház ablakán:
Akkor mondhatjuk, hogy
megálljunk,
Mert itt van már a Kánaán!

És addig? addig nincs megnyugvás,
Addig folyvást küszködni kell. -
Talán az élet, munkáinkért,
Nem fog fizetni semmivel,
De a halál majd szemeinket
Szelíd, lágy csókkal zárja be,
S virághóttal, selyempárnán
Bocsát le a föld mélyibe.

- **Mózes-párhuzam:** a költőszerep azonosítása a próféta szereppel – alkotás + cselekvés, világalakítás, küldetésvállalás, irányítás (több)
- **A forradalmi időszak ars poeticája** – remény az elképzelések cselekvésre váltására. Az eddiginél teljesebb költői és politikai program (tétéles)
- **A költő szerepe:** vátesz: saját érzelmeit közvetíti + képviseli a közösség ügyét és hat is rá
- **Megadja a polgári demokrácia politikai programját:** közteherviselés, vagyoni egyenlőség, jogegyenlőség, köziskoláztatás, a szellemi, intellektuális egyenlőség
- **Verssorok:** rövid, pattogós
- **Szóképek:** bibliai metaforák, a politikai program elemeinek metaforái
- **retorikus szerkezet:** problémafelvetés, tétel, ellentételezés, részletezés, szóközi csúcspont, konzekvencia (csattanó)

10. Forradalmi-politikai lírája:

- egyén, politikai szerepvállalás és költészet egysége
- forradalmi látomásköltészete: **gondolati ars poeticák**
- **motívumai:** a világszabadság, a jók és a gonoszok harca, a megtisztító vérözön és az eljövendő Kánaán, a földi menny.

Egy gondolat bánt engemet (1846. rapszódia):

- a költő kész meghalni a szabadságért – összekapcsolja a világszabadság és a nemzeti szabadság gondolatát
- formailag: zaklatottság, szabad verselés

Levél Várady Antalhoz (1847. episztola):

- bibliai intertextualitás
- az egyéni boldogság feltételeként tétélezi a társadalmi szintű boldogulást
- ennek fő záloga: a szabadság

Az ítélet (1847): látomásos költemény

- az emberiség történelme: küzdelem a jó és rossz, az elnyomottak és az elnyomók között
- üdvösség: már itt a földön valósul meg (polgári átalakulás, szabadság révén)

Világosságot! (1847): bölcséleti költemény

- retorizált, lét- és történelemfilozófiai kérdések
- a megszólított a fény, az ész szimbóluma
- ellentétek sorozata – az azok közötti erkölcsi döntés, a választás adja a retorikai ív feszültségét
- poétikai megformáltsága: rímtelen jambusok, váltakozó sorhosszúság, ötféle mondatmodalitás (kijelentő, kérdő, felkiáltó, felszólító, óhajtó)
- → önmagával vívódó lírai én belső monológja
- intertext: utalás Shakespeare Hamletjére
- a zárlat hasonlatai pesszimizmust sugallnak

A költészet (1847): ars poetica

- „Több a költészet! olyan épület, / Mely nyitva van boldog-boldogtalannak, / Mindenkinnek, ki imádkozni vágy, / Szóval: szentegyház, ahová belépni / Bocsorban sőt meztláb is szabad.”

Az apostol (1848. június-szeptember): elbeszélő költemény

- ars poetica – szerepvers, Szilveszter // Petőfi
- nem választották meg Szabadszálláson ogy. követnek
- egyház,- és valláskritika
- szegénységábrázolás: Charles Dickens Twist Olivér
- példázatszerűség, fejlődésregény, romantikusság, látomás – szabadságeszmény megfogalmazása

Forrás: Árva László, Simon Ferenc: 2022. évi érettségi tétélek magyar nyelv és irodalomból, Bp., Maxim Kiadó 2022.